

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Зорочкиної Тетяни Сергіївни
про дисертаційне дослідження Русина Юрія Юрійовича «Формування у
молодших школярів здатності долати конфлікти в освітньому процесі
засобами інтерактивних технологій» на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка) за
спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із сучасними науковими дослідженнями. Дисертаційне дослідження Русина Ю.Ю. присвячене актуальній проблемі сучасної педагогічної науки — формуванню у молодших школярів здатності конструктивно долати конфлікти в освітньому процесі. Актуальність обраної теми визначається, з одного боку, трансформаційними процесами в системі освіти України, що передбачають переорієнтацію освітнього процесу на формування ключових компетентностей, а з іншого — загостренням соціально-комунікативних викликів, які постають перед сучасною дитиною.

У контексті реалізації концепції Нової української школи особливого значення набуває розвиток у здобувачів початкової освіти соціально-емоційних умінь, здатності до взаємодії, співпраці та конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій. Водночас практика функціонування початкової школи свідчить про недостатній рівень сформованості в учнів навичок регуляції поведінки у конфліктних ситуаціях, що обумовлює необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу.

Актуальність дослідження посилюється сучасними соціальними умовами, зокрема зростанням рівня тривожності та напруженості в дитячому середовищі, що потребує впровадження педагогічних технологій, спрямованих на формування культури ненасильницької взаємодії. У цьому контексті обґрунтування інтерактивних технологій як засобу формування здатності долати конфлікти є своєчасним і науково значущим.

Дисертаційна робота виконана відповідно до наукової тематики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та відображає сучасні напрями розвитку педагогічної науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертація відзначається достатнім рівнем наукової обґрунтованості та логічною впорядкованістю. Науковий апарат дослідження

сформульовано коректно, усі його складові взаємопов'язані та адекватно відображають зміст і спрямованість роботи.

Зміст дисертації вибудовано відповідно до логіки наукового дослідження: теоретичний аналіз проблеми слугує підґрунтям для розроблення моделі та визначення педагогічних умов, які, у свою чергу, проходять експериментальну перевірку. Така структура забезпечує цілісність дослідження та дозволяє простежити причинно-наслідкові зв'язки між його основними компонентами.

Автором здійснено ґрунтовний аналіз наукових джерел, що дозволило окреслити різні підходи до розуміння конфлікту як педагогічного явища та визначити місце здатності до його подолання у структурі особистості молодшого школяра. У роботі переконливо доведено, що ця здатність має інтегративний характер і формується у процесі активної взаємодії.

Важливим є те, що автор не обмежується описом існуючих підходів, а здійснює їх критичне осмислення, що дозволяє сформулювати власну наукову позицію. Обґрунтованість теоретичних положень підтверджується їх узгодженістю з результатами експериментального дослідження.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу методів дослідження, адекватних поставленій меті. Поєднання теоретичних, емпіричних і статистичних методів дозволило отримати об'єктивні дані та здійснити їх коректну інтерпретацію. Експериментальна частина роботи характеризується достатнім рівнем організації, чіткістю етапів та переконливістю результатів.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному, системному підході до розв'язання проблеми формування у молодших школярів здатності до конструктивного подолання конфліктів в освітньому процесі. У роботі вперше теоретично обґрунтовано та розроблено організаційно-педагогічну модель формування зазначеної здатності засобами інтерактивних технологій, яка відображає цілісну логіку досліджуваного процесу та інтегрує взаємопов'язані структурні компоненти: мету, завдання, методологічні підходи, принципи, зміст, методи, засоби, етапи реалізації, а також критерії, показники та рівні сформованості.

Суттєвим науковим здобутком є уточнення змісту поняття «здатність молодших школярів долати конфлікти», яке в дисертації розглядається не як ситуативна реакція чи окреме вміння, а як інтегративна особистісна характеристика, що охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий компоненти. Такий підхід дозволяє розширити традиційне розуміння конфліктної поведінки та розглядати її в контексті цілісного розвитку особистості молодшого школяра.

У роботі також дістали подальшого розвитку наукові положення щодо визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості здатності долати

конфлікти, що має важливе значення для здійснення педагогічної діагностики та оцінювання результатів освітнього процесу. Визначені критерії відображають багатовимірність досліджуваного феномена та дозволяють комплексно оцінювати рівень його сформованості.

Теоретичне значення дисертації полягає у подальшому розвитку наукових уявлень про сутність конфлікту як педагогічного явища, специфіку його прояву в молодшому шкільному віці та механізми його конструктивного подолання в умовах освітнього середовища. У дослідженні обґрунтовано педагогічний потенціал інтерактивних технологій як ефективного засобу формування соціально-комунікативних якостей особистості, зокрема здатності до конструктивної взаємодії, емпатії, рефлексії та відповідального вибору поведінкових стратегій.

Важливим теоретичним результатом є розкриття функціональної ролі інтерактивних технологій не лише як дидактичного інструменту, а як цілісного педагогічного середовища, що забезпечує активну взаємодію учнів, моделювання соціально значущих ситуацій та формування досвіду конструктивного розв'язання конфліктів. Це розширює наукові уявлення про можливості інтерактивного навчання у формуванні особистісних якостей здобувачів освіти.

Значення для науки і практики отриманих результатів. Результати дисертаційного дослідження мають вагомe значення як для розвитку сучасної педагогічної науки, так і для освітньої практики, оскільки спрямовані на розв'язання актуальної проблеми формування у молодших школярів здатності до конструктивного подолання конфліктів у контексті реалізації компетентнісного підходу.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про природу конфлікту в освітньому середовищі, особливості його прояву в молодшому шкільному віці та педагогічні механізми його конструктивного розв'язання. У дослідженні систематизовано та узагальнено наукові підходи до розуміння конфліктної поведінки, що дозволило сформулювати цілісну концепцію формування здатності долати конфлікти як інтегративної характеристики особистості. Обґрунтована структурна модель цієї здатності створює теоретичне підґрунтя для подальших досліджень у сфері соціально-емоційного розвитку дітей.

Практичне значення результатів полягає у розробленні та апробації методичного забезпечення, яке має прикладний характер і може бути безпосередньо використане в освітній діяльності вчителів початкової школи. Запропонована система інтерактивних вправ, тренінгових занять і ситуаційних завдань спрямована на формування в учнів умінь аналізувати конфліктні ситуації, регулювати власні емоції, здійснювати усвідомлений вибір поведінкових стратегій та будувати конструктивну взаємодію з іншими.

Важливим є те, що результати дослідження можуть бути інтегровані у процес професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема у зміст психолого-педагогічних дисциплін, методичних курсів, а також у систему педагогічної практики. Вони можуть бути використані у системі післядипломної освіти педагогічних працівників, у підвищенні кваліфікації вчителів, у методичній роботі закладів освіти, а також у розробленні програм розвитку соціально-емоційних компетентностей учнів.

Отримані результати мають потенціал для широкого впровадження в освітню практику, оскільки сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, формуванню безпечного й доброзичливого освітнього середовища, розвитку культури взаємодії та попередженню деструктивних форм поведінки в учнівському колективі.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження є науково значущими, теоретично обґрунтованими та практично орієнтованими, що підтверджує їх вагомий внесок у розвиток сучасної педагогічної науки та освітньої практики.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що характеризується чіткою логікою побудови, внутрішньою узгодженістю структурних елементів та цілісністю наукової концепції. Зміст дисертації повністю підпорядкований досягненню поставленої мети та реалізації визначених завдань, що забезпечує послідовність і завершеність викладу матеріалу.

Структура роботи є обґрунтованою та відповідає логіці наукового дослідження. Кожен розділ виконує окрему функцію в розкритті проблеми та водночас органічно пов'язаний з іншими складовими дисертації.

У першому розділі здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз проблеми формування у молодших школярів здатності долати конфлікти. Автором узагальнено наукові підходи до трактування сутності конфлікту, конфліктної поведінки та здатності до його конструктивного подолання, розкрито вікові особливості молодших школярів у контексті міжособистісної взаємодії. Важливим результатом цього розділу є визначення структури досліджуваної здатності, обґрунтування її компонентів, критеріїв і показників сформованості. Теоретичний аналіз має системний характер і створює надійне підґрунтя для подальшого розгортання дослідження.

У другому розділі представлено концептуальне обґрунтування організаційно-педагогічної моделі формування у молодших школярів здатності долати конфлікти та визначено педагогічні умови її реалізації. Запропонована модель відзначається цілісністю, структурною впорядкованістю та практичною спрямованістю. Вона охоплює мету, завдання, методологічні підходи, принципи, зміст, методи, засоби та етапи реалізації, а також систему оцінювання результатів. Важливо, що автором не лише окреслено складові моделі, а й

розкрито механізми їх взаємодії, що свідчить про глибоке розуміння досліджуваного процесу.

У третьому розділі подано результати дослідно-експериментальної роботи, яка відзначається чіткою організацією, логічною послідовністю та методичною виваженістю. Автором обґрунтовано вибір методів дослідження, описано етапи експерименту, представлено результати їх кількісного та якісного аналізу. Отримані дані свідчать про позитивну динаміку сформованості здатності молодших школярів долати конфлікти, що підтверджує ефективність запропонованої моделі та визначених педагогічних умов.

Загалом зміст дисертації відповідає вимогам до наукових кваліфікаційних робіт, відзначається науковою аргументованістю, послідовністю викладу та узгодженістю теоретичних і практичних результатів. Висновки є логічними, вмотивованими та безпосередньо випливають із проведеного дослідження, що свідчить про його завершений характер.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

1. У роботі доцільним було б більш чітко розмежувати поняття «здатність долати конфлікти» та суміжні категорії, зокрема «конфліктна компетентність», «комунікативна культура», «соціально-емоційна компетентність», що дозволило б уникнути певної термінологічної розмитості та підвищити концептуальну чіткість дослідження.

2. Певного уточнення, на нашу думку, потребує питання співвідношення індивідуального та групового рівнів формування здатності долати конфлікти, оскільки в умовах освітнього процесу ці рівні взаємодіють і взаємозумовлюють один одного.

3. Доцільним було б більш розгорнуто висвітлити роль рефлексії як механізму формування здатності долати конфлікти, зокрема показати, яким чином рефлексивні вміння впливають на усвідомлення учнями власної поведінки та вибір конструктивних стратегій взаємодії.

4. У роботі варто було б ширше представити можливості застосування запропонованої моделі у різних освітніх умовах, зокрема з урахуванням варіативності організації освітнього процесу, ресурсного забезпечення та особливостей учнівського контингенту.

5. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення впливу цифрового освітнього середовища на формування конфліктної поведінки молодших школярів та можливостей використання цифрових інтерактивних інструментів у цьому процесі.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують її наукової новизни, теоретичної значущості й практичної цінності.

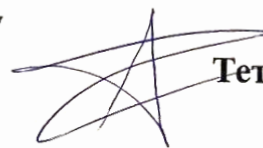
Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Дисертаційна робота Русина Юрія

Юрійовича «Формування у молодших школярів здатності долати конфлікти в освітньому процесі засобами інтерактивних технологій» є завершеною, самостійною та науково обґрунтованою працею, що характеризується актуальністю теми, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю отриманих результатів, належним рівнем обґрунтованості висновків і відповідністю сучасним вимогам до дисертаційних досліджень.

За змістом, структурою, рівнем наукового опрацювання проблеми та практичною спрямованістю дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її автор — **Русин Юрій Юрійович** — заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Тетяна ЗОРОЧКІНА

Підпис доктора педагогічних наук,
професора Т. С. Зорочкіної засвідчую.

Учений секретар

Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Любов КІБАЛЬНИК